

פרק 13: פסיכואנליזה, דיסוציאציה וארגון אישיות

(1995)

נורה קרלטון ואיימי ברמן

מושג הדיסוציאציה הוא מושג מרכזי בתיאוריה הפסיכואנליטית, ובפרט בפסיכואנליזה הבין אישית ובפסיכולוגיית העצמי.

הגדרה מקובלת כיום של התהליך הדיסוציאטיבי היא הגדרתו של שוורץ הרואה בה "תהליך של היפנוזה עצמית שתפקידה לשכך ולבודד כאב" (Schwartz, 1994). גולדברג (1995) העשיר את הבנת המושג בהתייחסותו לאספקט הסומאטי שבדיסוציאציה. לטענתו, דיסוציאציה גורמת לחוויה גופנית וחושית לא אותנטית הנתפסת כחלק אינטגרלי מהאישיות. תפיסה זו היא נגזרת של גישה ליבידינאלית המבוססת על תפיסת הגוף כמקור ההזנה והויטאליות של העצמי. האישיות הדיסוציאטיבית מתארגנת סביב פסאודו-ויטאליות, הנובעת מהפרעה באחידות הפסיכוסומאטית. גולדברג מדבר על דה-הדחקה: בשונה מהדחקה בה חוויות נשמטות, בתהליך הדיסוציאטיבי הן מעובדות ומוטמעות באופן לא אותנטי. מנגנון הדיסוציאציה מרחיק את התודעה מהאספקט החושי ומבטא עצמו בסימפטומים ובארגון הגנתי שהוא מכנה פסאודו-אינטגרציה. ארגון זה מאופיין בהיעדר דיאלקטיקה בין חשיבה ותפיסה, דבר הגורם לחוסר יכולת לחשיבה סימבולית ומנשל את האישיות מהאותנטיות שלה. מבנה אישיות זה מאופיין בקשר קונפליקטואלי בין גוף לתודעה ומשאלות סימבוליות אינן יכולות להתקיים. בהיעדר היכולת לסימבוליזציה רגשות הופכים לחפצים, מצרך, והדבר פוגם ביכולת התפיסתית-תהליך אשר וויניקוט מגדיר כתהליך הדדי של הפסיכו והסומאטי. החלק הפסיכוסומאטי מהווה חסם לעצמי ולהתפתחותו. תהליך דה-הדחקה מאפשר לדיסוציאציה לשחרר את הליבידו ללא צנזור מופנם. הקשר בין הליבידו לדה-הדחקה הפוך מהקשר בינו לבין הדחקה-הליבידו מנוצל, כלי של הפסאודו-ויטאליות המביאה בעצם למוות פנימי, ואין אפשרות לתיקון ופיתרון.

תרומתו של גולדברג היא בדגש ששם על הרחבת המנעד התפיסתי בטיפול כשער להתפתחות אישית. הוא מדגים בוינייטה מהקליניקה שלו בה מתקיים שיחזור בין המטפלת למטפל ומדגים כיצד תהליכים דיסוציאטיביים משפיעים על השדה התפיסתי ומצבי התודעה של שני המשתתפים.

"מטופלת עם רקע משפחתי של אכזריות והתעללות מתחילה את הפגישה בהלך רוח יוצא דופן של ספונטניות רגועה, המתהווה גם למצב תודעה רגוע של המטפל. באופן פתאומי, המטופלת צונחת אל שתיקה מתוחה והנסיגה במצב תודעתה מורגשת על ידי המטפל. המטופלת מתארת

.....
היא המשיכה לתאר את ההמשך: היא נעשתה מדוכאת ומיואשת, הוצפה ברגשות תיעוב עצמי וחוסר ערך והגישה רע מבחינה פיסית. היא תיארה למטפל כיצד הוצפה רגשות ותחושות דחייה, ובשעה שדיברה פכרה את ידיה. המטפל מצא עצמו שואל שאלות רבות אשר הביעו עניין, אך למעשה באותו הזמן דעתו הוסחה עקב רעש מן הרחוב והוא בהה בעכביש הטווה את רשתו על שמשות החלון" (גולדברג, 1995).

המטופלת עוברת למצב רגשי החוסם את גישתו של המטפל אליה, וכך פוגמת ביכולתו התפיסתית והוא הופך מוסח ע"י גירויים חיצוניים. גולדברג מזהה שהאינטראקציה משחזרת את עברה של המטופלת וגם יוצרת חוויה חדשה. מפרספקטיבה התייחסותית ניתן לראות כי המטפל נוקט עמדה של משתתף-מתבונן בתוך הקשר הטיפולי. העצמי הוא דבר דינאמי המשתנה ביחס למגע הספציפי. קשר אמיתי כפי שהוא

קורא לו הוא קונפיגורציה משתנה תמידית, כאשר לדיסוציאציה יש תפקיד הן בצדדים הבריאים והן הפתולוגיים של המטופל, באישיות שלו ובמפגש עם המטפל. למעשה מתקיים ריבוי "מפגשים אמיתיים" המשתנים בטיפול ובין טיפולים.

ברומברג טוען שהמטפל מושפע מקשת של מצבי עצמי משתנים והשלב ההתפתחותי הבא בטיפול מצריך התייחסות לנקודה זו. במודעות לכך מטפל יכול לזהות בקלות רבה יותר הזדמנויות לגעת באופן ישיר בחלקים של העצמי אשר בדרך כלל מצויים בדיסוציאציה ובכך לאפשר הקשרים בין החלקים. כשהקונספט הזה הופך לחלק אינטגרלי מהמיפוי שעושה המטפל, הטיפול יעוצב לא רק באמצעות פרשנות וגם לא רק דרך הקשר פר-סה, אלא דרך החזקה של כמה אספקטים של המציאות ויצירת מעבר חופשי בין פוזיציות קומפלמנטריות ואיפשרור כניסה למצבי עצמי שונים של המטופל.

המעבר שמתואר בוויניטה של גולדברג מספונטניות ונינוחות לנסיגה פנימה מורגשת ע"י המטפל ולא נראית, מאחר ותודעת המטפל מגיבה לשינוי באופן מידי. במרחב האינטר סובייקטיבי בין המטפל למטופל כל תזוזה של אחד מהמשתתפים תשפיע על השני, וכך הסחת הדעת שחש המטפל משקפת למעשה את הנסיגה של המטופל. גולדברג מתאר את השתלשלות הדברים כנסיגה ל'פקעת' (Cocoon) תפיסתית בלתי נראית המשמשת כעולם נרציסטי בו קשר עם האחר הינו מיותר ולמעשה בלתי אפשרי. התודעה תהפוך ל'פקעת' אם אין לה גישה למגוון מצבי-עצמי המאפשרת החלפה אותנטית עם סובייקטיביות של אחרים. ללא גמישות זו אנשים הם רק שחקנים בתצוגה המנטלית של המציאות הפנימית באותו רגע, ויותאמו לדימוי הרצוי לתודעה ("אם המציאות שלך היא פטיש הכל הופך למסמרים").

ה'קוקון' הינו מבנה דינאמי המשמש לא רק כהגנה מפני סכנה, אלא גם משבש תפיסה של החיים כמקום בטוח ובכך מונע התפתחות וצמיחה של התקשרות, ושומר על רמת מוכנות לאסון. מסיבה זו תקווה נתפסת כאויב, היות והיא מאיימת על העמידות והשליטה על המערכת הדיסוציאטיבית.

הסיבה העיקרית למעבר החד במצב העצמי היא דיכוי התעוררות התקווה לקשר. אם המטופל תישכח ולו לרגע שקשר עשוי להוביל לבגידה ונטישה, היא למעשה תבגוד בקולות הפנימיים המגוננים שנולדו כתוצאה מהתנסויות קשות בילדות. הפגיעות הרבה ביותר של המטופל אינה מול המאמצים הפרשניים של המטפל, אלא מול התקווה לקשר קרוב ובטוח עימו.

ברומברג רואה בקוקון מצב תודעה דינאמי שנועד להגן מפני טראומה, אבל גם הינו השער הפוטנציאלי לצמיחה בטיפול. הקוקון מאפשר מגע אותנטי גם אם מווסת עם העולם ויש בו רגולציה על הספונטניות הפנימית, המבטיחה מוכנות לקראת פגיעה שלא הייתה בטראומה הראשונית. האיכות שלה היא מנתקת, ובכך מאפשרת למצבי העצמי השונים להיות בלתי תלויים זה בזה ובכך להגן ולהתגונן. התוצאה היא הפרעה ביכולת ליצור קשר אשר עשוי להפר לחיוב את תפיסת המציאות.

אינטגרציה, אותנטיות ומרחב פוטנציאלי

אינטגרציה של האישיות כתכונה אנושית הנה קונספט מורכב מכדי להיקרא "פסיאודו-אינטגרציה" (מושג שגולדברג מציע על מנת לאפיין מטופלים שמשתמשים במנגנונים דיסוציאטיביים). ברומברג מציע להתייחס לדיסוציאציה כמו אל כל תכונה אישיותית אחרת- הבנייה בין אישית המעוצבת במשותף על ידי היחיד ועין המתבונן. המתבונן הינו פעמים רבות אדם אחר, אך הוא תמיד באופן סימולטני גם קול דיסוציאטיבי של העצמי. אינטגרציה היא יחסית להקשר של המציאות החיצונית כמו גם למעברי ייצוגי עצמי-אחר שמגדירים את חווית העצמיות (selfhood) ברגע נתון.

חשוב לזכור שברומברג טוען שאין עצמי אינטגרטיבי, "עצמי אמיתי". ביטוי עצמי והתייחסות (relatedness) חברתית יתנגשו בסופו של דבר ובריאות רגשית איננה אינטגרציה. בריאות נפשית לפי ברומברג היא היכולת לעמוד בחללים שבין מציאויות מבלי לאבד אף אחד מהם – היכולת להרגיש כמו עצמך בו בזמן שאתה הרבה עצמיים.

ברומברג מסכים עם מיטשל באשר לתפיסה שלו את מושג האוטנטיות, שהיא תמיד הבנייה וכזו היא תמיד יחסית להבניות עצמי אחרות בכל רגע נתון.

כאשר האשליה הנורמאלית של "אינטגרציה" מופרעת על ידי טראומה, המבנה הדיסוציאטיבי הבסיסי של האישיות משוקם באופן אדפטיבי ומשומר פסיכו-דינמית בחוסר ההמשכיות ההתפתחותי שלו. המבנה משמר הן שפיות והן את אזורי האגו המתפקדים המפותחים ביותר חברתית, אך הופך אותם לאמצעים מכניים יחסית של הישרדות (הווה אומר חוסר גמישות, קושי לתפיסת עצמי מרובה ומגוונת וודאי שבלתי אפשרי להתקיים בחללים שבין מציאויות).

ברומברג מתאר את האופן בו מתפתח מבנה אישיות דיסוציאטיבי: לדבריו, חייו הפנימיים של האדם שנאלץ להשתמש במבנה דיסוציאטיבי הם מלחמת גרילה במגוון קולות שהוא חווה כפועלים נגד או מקטינים את "me", שמאשימים אותו בטיפשות, פחדנות, סדיסטיות, חוסר שפיות, בוגדנות והגרוע מכל, נאיביות. על מנת להילחם בקולות הללו, האינדיבידואל יפתח מנגנונים, בתוך הסגנון האישיותי שלו, שבביל להמשיך לתפקד למרות הקולות הללו, וינסה באופן נואש להשתיק ולמסך את הקיום שלהם. כתוצאה מתהליך זה, מבנה אישיות דיסוציאטיבי יתפתח, יהפך לשגרה ויטיצב.

לפי ברומברג, המבנה הדיסוציאטיבי נמצא בבסיס הפרעות אישיות נרקיסיסטיות (ולא רק בהן- הוא משווה את זה למה שבין כינה ה "no thing", הנוכחות של ההיעדר). בהפרעות אישיות נרקיסיסטיות החיים נהפכים לתהליך של שליטה על הסביבה ואנשים אחרים וזאת מאחורי מסיכה, על מנת לחפש ולמצוא חיזוק לעצמי שנשדד מחייו וממשמעותו על ידי המנגנון הדיסוציאטיבי שלו עצמו.

ברומברג מציג דוגמא מהדרכה בה כאשר הוא מאזין לקלטות הוא חש לעתים שמהו "off key". הוא חש בכך גם מתוך החוויה האינטואיטיבית של האין כמו גם מתוך התהליך הקוגניטיבי המתקיים. ברומברג משווה זאת לרקדנים הרוקדים באולם ריקודים גדול וריק, כאשר כל אחד מנסה לזוז כאילו הוא רוקד עם האחר מבלי לשים לב לכך שאין "מוסיקה" משותפת. ברגעים אלה ברומברג יכול לשמוע מאוד חזק את הנוכחות של המוסיקה הנעדרת, שהיא המלווה שניתנת לזיהוי של ביטוי עצמי אותנטי שנובע משלמות (כוליות) התייחסותית (במושגיו של וויניקוט psyche-soma). כאשר המלווה הזו חסרה, גם המילים האנליטיות וגם ההקשר הבינאישי שבו הן מדוברות מרגישות "off" בגלל שכל פרטנר בדרכו שלו נהפך יותר למבקר מאשר דייר בקיום הפסיכוסומאטי שלו עצמו. אם וכאשר המלווה משוקמת היא נהפכת למוסיקה של האינטר סובייקטיביות – "מוסיקת הריקודים" – ומפיחה חיים במערכת היחסים האנליטית המומתת.

מידה מסוימת של חוויה של חוסר אותנטיות היא נורמאלית וטבעית, אך ישנם מטופלים שמרגישים באופן כרוני שהעצמי שלהם הוא מזויף, לא אמיתי, ושהעצמי "האמיתי" הוא חלק שאנשים אחרים לא יכולים לראות, לא רוצים לראות או צריכים לא לראות. עצמי שנמצא "בפנים" החושש להתגלות אך זועק להימצא. כאשר הלחץ להיות מזוהה נדחק הצידה ליותר מדי זמן, קולו של מצב העצמי שנמצא בדיסוציאציה חזק מספיק בשביל להשתלט ולהישמע (החוויה של המטופל הוא לעתים של קול שמתעורר מבפנים, קול שניתן לזהותו כשלו אך מוזר וללא ידע מה הקול מתעתד לומר).

החוויה של חוסר אותנטיות מבוססת באופן חלקי על העובדה שככל שיש היבט של העצמי שמושתק או מורחק החוצה, מה שנגיש לאחרים מורגש על ידי האדם באופן אינהרנטי כמזויף וכלא אותנטי. זאת, עקב היעדר הויסות שיכול היה להיות מסופק על ידי חלקי עצמי אחרים. במילים אחרות, מימד אחד של חוסר אותנטיות מתקיים בהיעדר טווח מלא של ארגון חוויות עצמי בינאישיות. הדבר שגלוי לאחרים איננו שקר כי אם מפרספקטיבה אחת לא אותנטי בגלל שהוא מוציא החוצה את מה שהוא מגלה, אמת חלקית. טבעה של חוויה דיסוציאטיבית היא שהעצמי שהעולם רואה בכל רגע נתון נגזר עליו להיות פחות "אמיתי" במונחיו של וויניקוט ולהרגיש סובייקטיבית לא אותנטי בכל רגע נתון. לפי בולס, העצמי החווייתי האותנטי מורגש ככזה שדופק על הדלת, הקול הפנימי הנגדי שנשמע אבל לא "נחשב" (thought). במונחיו של מיטשל, מה שעשוי להראות אותנטי בהקשר אחד של העצמי עשוי להיות לא אותנטי ביחס לגרסאות אחרות של העצמי.

אדם בעל מבנה אישיות דיסוציאטיבי סובל מחוויות של חוסר אותנטיות עקב שילוב גורמים התייחסותיים מסוימים:

א. מצב עצמי דיסוציאטיבי הוא מיסודו self serving, הוא מתפקד במונחים של השימושיות שלו לאישיות ולכן ממסך את המטרה הבסיסית שלו.

ב. כל מצב עצמי נאלץ לפצות על חוסר השלמות שלו על ידי הפרזה ב"אמת" שלו.

ג. מאחר והקונפיגורציה של מצבי עצמי דיסוציאטיביים מתחלפת בפתאומיות, חווית חוסר האותנטיות היא לא יציבה מיסודה.

ד. כל מצב עצמי שולל קולות אחרים שממשיכים להנכיח את עצמם. ככל שהקולות הללו אינם יכולים להשתתף בחיים, כך הם נשארים כעינוי פרטי המונע מהאדם לחוות את עצמו כאמין ומהימן.

התוצאה של שימוש מוגבר בדיסוציאציה מתבטא בכך שלא חיים את החיים כאותנטיים. ההווה הוא תקופת המתנה, חיפוש ממוסך לאישור עצמי כבריחה זמנית מרדיפה פנימית, וכרגע שבו לא יאמינו, יאתגרו, יבקרו, יבטלו אותו על ידי העולם.

כאשר המטפל מוצא את עצמו מחייה מחדש (enactment), הוא נתקל בו זמנית בקושי הגדול של הטיפול וכן בדרך היחידה לצמיחה, משום שיש בכך חיפוש והכוונה של הקולות הדיסוציאטיביים של המטופל, שהם לא המשכיים אבל הם ביטויים אותנטיים אינדיבידואליים של עצמיות (selfhood).

התהליך הטיפולי לפי ברומברג

החוויה האישית של המטפל נהפכת לערוץ דרכו טווח מלא של חוויות עצמי דיסוציאטיביות של המטופל יכולות להיות נגישות מילולית. שימוש אופטימאלי בערוץ זה תלוי ביכולת של המטפל לאפשר למציאות מעברית (transitional reality) להיות מובנית בינו לבין המטפל. כאשר מציאות מעברית שכזו מתקיימת (נמצאת במשא ומתן), תהליך חיבור פנימי יתרחש באמצעות שדה אינטר-סובייקטיבי שבו פנטזיה, תפיסה, חשיבה ושפה, ייקחו כולם חלק, אבל המטופל לא יידרש לבחור מהי "המציאות" "האובייקטיבית" יותר. בתוך האזור הזה של מרחב פוטנציאלי, השיפוט של אותנטיות כמציאות אובייקטיבית מועלה כנושא לדיון משום שהחוויה הסובייקטיבית של המטפל משמשת בחלקה כ"מיכל" להיבט הדיסוציאטיבי של החוויה של המטופל. דרך היכולת של המטפל להיות גלוי (והוגן במובן מסוים) ולא להסתתר מאחורי פירושים "אובייקטיביים" של המציאות שממסכים את מקורם הסובייקטיבי,

מטופל יוכל בהדרגה להסתכן לדרוש את מה ששייך לו וכך להגביר את הטווח של חוויות עצמי שהנן מסומלות מילולית. ככל שתהליך זה מתמשך, רגשות של אותנטיות אישית מתגברות באופן אינהרנטי. ברומברג רואה את השימוש של המטופל במרחב הפוטנציאלי כדיאלקטיקה בין היכולת שלו לשמר את העצמי כפי שהוא, בעוד שהוא מאפשר לתקשורת סימבולית, מעט בכל פעם, להיות מותאמת באופן התייחסותי לדפוס מחדש של הייצוגים של מבנה מנטאלי. תהליך זה מאיים על היכולת של המטופל לחוש בטוח בשימוש שלו במבנה העצמי הדיסוציאטיבי, ולכן כל מטופל ינוע בין פעילות "מבנה מחדש" (restructuring) לבין שחזור של הדיסוציאציה. ברומברג חושב שטעות לראות ב"התנגדות" זו נסיגה גנתית על מנת למנוע או לחסל תהליך תרפויטי, כטעות ברוב המקרים. הצורך החזק של המטופל הוא לשמר את המבנה הדיסוציאטיבי בעוד הוא נכנע לו, והוא שומע קולות רבים שמטרתם היא לשמר את התחושה של ביטחון במבנה הישן.

לדוגמא, פעילות הסחת דעת של המטופל היא דרך לגרום למטפל לסגת ברגעים שבהם המעורבות שלו ב"שינויי" היא רבה יותר מההבנה שלו את הצורך של המטופל להתמודד עם ריבוי של קולות פנימיים מנוגדים, חלקם "בעד" אמון וחלקם זועקים "טיפשות". המטפל נעשה מודע לקולות האחרים ברגע שבו המטופל מאפשר לו להשתתף בעולמו הפנימי דרך Enactment. אך, כאשר המטפל אינו מצליח להיכנס לקשר אותנטי עם כל קול, "ההתנגדות" של המטופל מתחזקת. כאשר ניתנת ההזדמנות, רוב המטופלים מסוגלים לקחת חלק במציאות מעורפלת שנוצרת דרך התהליך של Enactment, אך בשביל שהחוויה תוכל להשתמר באופן בטוח היא דורשת קשר עם "אחר" שיוכל להתקיים כשותף שווה. באמצעות השיקום ההדרגתי של תקווה, ההחייאה מחדש של מרחב מעברי שהתמוטט, יכולה להתרחש.

דיסוציאציה, סימפטומים וסוגי אישיות

ברומברג מתייחס להפרעת אישיות כתופעה הנובעת משימוש מופרז בדיסוציאציה, ויוצרת מבנה אישיות פרואקטיבי והגנתי כתגובה לטראומה ראשונית בילדות שנועדה להגן מפני חזרה עליה. אם בשלב מוקדם האשליה של אחידות העצמי מופרעת, וכאשר יש הצפה של תוכן אשר הילד לא מסוגל לעבד באופן סימבולי, נבנית בהדרגה קונפיגורצית "על המשמר" שהינה איתנה ולא מאפשרת לאינדיבידואל להכיר בתהליכי חשיבה, הן שלו והן של האחר שאיתו הוא בא במגע. כל מצב של העצמי אשר אינו במגע עם מצבי עצמי אחרים הוא כמו אי איתן ברשות עצמו. יציבות אופיינית זו הינה פשוטה ובלתי חדירה בפני האיום שמצבים, או אנשים, מצביים. חשיבה אובססיבית הינה אופיינית במצבים אלו והיא משרתת את העצמי בכך שהיא "ממלאת חללים" הנוצרים בין החלקים ובכך ממסכת את הניתוקים הפנימיים. גאנטריפ גם הטביע מונח דומה הנקרא "פנטזיה קומפולסיבית חוסמת-פערים", המשמשת כבלם בפני הפאניקה מהבדידות הנגזרת מהמנגנון הדיסוציאטיבי, והיא חלק מהמנגנון השומר על האינדיבידואל חי מנטאלית. דייויס ופרואלי הדגישו כי דיסוציאציה מתקיימת על רצף ובו מצבי אגו שנעים תמידית בין הכרה לניכור פנימי. בהפרעות דיסוציאטיביות קיימות כמה אמיתות, כמה נרטיבים, אשר מותאמים לצרכי העצמי ומפרשים את המציאות באופן שמאפשר קיום נפרד בין החלקים. כך שאין זה בדיוק פסאודו-אינטגרציה, אלא שאין אפשרות למשא ומתן פנימי לגבי פירוש המציאות, כפי שרואים בפרנויה.

ברומברג טוען שהפרעות אישיות באשר הן מייצגות דיסוציאציה שהיא אגו-סינטונית ומהווה קונפיגורציה דפנסיבית לצורך הישרדות פסיכולוגית. בכל הפרעה יש מופעים ספציפיים למצבי התודעה, חלקם מחזיקים את החוויה הטראומטית ואחרים מחזיקים בכוחות האגו (פתולוגיים או לא) אשר הוכיחו עצמם

יעילים בהתמודדות עם הטראומה הראשונית ואשר יודאו שהיא לא תחזור שוב (הוא מזכיר הפרעות כמו קונפורמיות, פסיכופתיה, חוויות חוץ-גופיות, קומפולסיות, חשדנות פרנואידית וכו').

ההבדלים בין הפרעות נובעים מהמנגנונים המסוימים ששירתו את האינדיבידואל בהתמודדות הראשונית והם שומרו ושוכללו, אך המחיר זהה בכולן - חיים שאינם נחיים Unlived Life.

ההפרעה הדיסוציאטיבית עצמה יכולה ללמד על כל הפרעות האישיות באשר הן, למרות שבאופן פרדוקסלי היא מוגדרת ע"י הסימפטומים ולא ע"י הסגנון האישיותי. הסימפטום העיקרי שמוזהה הפרעה דיסוציאטיבית היא הנתקים בין מצבי תודעה אשר בהפרעות אישיות אחרות ממוסכים, ונראים כקוהרנטיים יותר במצבים חברתיים שונים, גם אם קיימת בהם פגימות התייחסותית ונוקשות.

הסיכוי ל"כשל" במבנה אישיות דיסוציאטיבי משתנה בהתאם לסגנון האישיות בה הדיסוציאציה מוטמעת. לעיתים הכשל יתבטא בסימפטומים, לעיתים בהצפה דומת היסטריה, לעיתים בהתרופפות תפיסת המציאות. מבנה "מוצלח" יתבטא כאמור בנוקשות רבה, והתמוטטותו תראה כמו התפרקות סכיזופרנית. גנטריפ מתאר תהליך דומה כאשר הוא מתאר אדם עם אישיות סכיזואידית אשר חווה קשר כה חלש עם אובייקטים חיצוניים, עד שהוא נמצא בסכנת דה-פרסונליזציה של האגו-היומיומי וביטול תפיסת המציאות של הסביבה. ותפיסתו העצמית נמצאת גם היא בסכנה. ה'קוקן' שמתאר גולדברג מהווה תוספת גופנית וסנסורית, בנוסף לרגשית, להבנה של הפנומנולוגיה של חלק מהמטופלים. המטופל נמצא במתח בין שתי סכנות – דה-פרסונליזציה והחוויה שהוא מפספס את האוטובוס והחיים חולפים על פניו.

לסיכום: אי אפשר לוותר על פרויד והתרומה המשמעותית שלו. פרויד מסביר שינויים בתודעה באופן דינמי, כמשקפים השפעה ומשחק הדדיים של מוטיבציות ומוטיבציות נגדיות. אולם, לפי ברומברג, ההסבר של פרויד נשאר פשוט מדי. פרויד אמנם הוסיף הבנה לקיומם של מצבי תודעה שונים לחלוטין, אך הוא עשה זאת במחיר מורשת הפיקציה התרפויטית שלמטרות מעשיות, או לפחות במקומות שבהם קונפליקט נפשי קיים, ניתן להניח שהמבנה של העצמי יכול להיות יחידני (של יחידה אחת). כיום, ההמשגות הדינמיות של פרויד חייבות להיות מובנות כמבנה נפשי מורכב מאוד כאשר הדיסוציאציה הנה עקרון מארגן מרכזי.

כאשר מחפשים במטופל עצמי שניתן לדבר איתו ועצמי שיכול בו זמנית לדבר איתנו על החוויה של לדבר, אנחנו מוצאים את עצמינו עוברים ממצבים שמופרדים זה מזה על ידי דיסוציאציה. העצמי היחידני כביכול שאנו פוגשים אצל מטופלים שלנו, אינו מסוגל באופנים חשובים לקיים דיאלוג אמיתי ואינו מסוגל באופנים חשובים אחרים לחוות קונפליקט תוך אישי (אינטרה-פסיכי). בהקשר הזה, ההבנה שלנו של פתולוגיית אישיות חייבת להשתנות על מנת לקחת בחשבון את המבנה הדיסוציאטיבי של התודעה.

ברומברג מציע שהפסיכואנליזה תמשיך לחקור את הטבע של הדיסוציאציה גם כתהליך וגם כמבנה מנטאלי. דיסוציאציה חייבת להיות נחקרת כתופעה נורמאלית של התודעה האנושית, אשר איננה קשורה אינהרנטית לטראומה.

צריך לראות את המופעים ההגנתיים המרובים של הדיסוציאציה:

א. תהליך של הכאן ועכשיו של ניתוק היבטים של העצמי מהאפארטוס הסנסורי כמגננה מפני טראומה ממשית או פוטנציאלית.

ב. ארגון פסיכו-דינאמי, קונפיגורציה של מצבי עצמי לא המשכיים שזזים תמידית ושרויים במצב היכון, ומנסים למסך את הפערים הדיסוציאטיביים, לפצות על המתה קיומית על ידי חיפוש כפייתי לאישור

עצמי, וכן לשמר מוכנות לשיבה האפשרית של טראומה מהעבר על ידי שימור מציאות שבה ישנה אפשרות תמידית לכאב נפשי בלתי נסבל שאורב מעבר לפינה.

ג. צריך להכיר ברלוונטיות של דיסוציאציה כאתגור הבנה קודמת של פתולוגיית אישיות ומבנה אישיות שמבחינים בין בתי ספר שונים לחשיבה פסיכואנליטית.

לפי ברומברג, הקריטריון לתהליך טיפולי מוצלח: הצורך של המטופל להשקיע בהגנה על עצמי גרנדיוזי יפחת כאשר הצורך לדיסוציאציה מוכנע ומוחלף ביכולת מוגברת לשאת את קיומם של מצבי עצמי קונפליקטואליים, שייתנו חיות לחויות רחבות יותר של "אני" "me-ness", שהן גם אדפטיביות וגם מהוות ביטוי עצמי.